

เรียนเศรษฐศาสตร์จากนวนิยาย : บทวิจารณ์นวนิยายเรื่อง “The Fatal Equilibrium”

*สมัย ไกรทินธาคม

ผู้เขียนขอแนะนำเสนอสาระเศรษฐศาสตร์เบื้องต้นจากหนังสือนวนิยายเรื่อง *The Fatal Equilibrium* แต่งโดยนักเศรษฐศาสตร์ 2 คน คือ William Breit และ Kenneth Elzinga ภายใต้นามปากกา “Marshall Jevons”¹ ดูจากชื่อนี้ นักศึกษาเศรษฐศาสตร์คงคุ้นเคยดีว่าเป็นชื่อของนักเศรษฐศาสตร์ผู้ยิ่งใหญ่ในอดีต 2 ท่าน คือ Alfred Marshall กับ William Stanley Jevons

นวนิยายเรื่องนี้เป็นเล่มที่สอง ภายหลังจากเล่มแรกซึ่งเป็นแนวสืบสวน คือ *Murder at the Margin* (1978) ประสบความสำเร็จอย่างล้นหลาม คณะเศรษฐศาสตร์ของมหาวิทยาลัยในสหรัฐฯ หลายแห่งได้ให้นักศึกษาอ่านประกอบการเรียนวิชาเศรษฐศาสตร์เบื้องต้น เล่มที่สองนี้ก็มีความสนุกไม่แพ้เล่มแรก ผู้เขียนรู้สึกชื่นชมและยอมรับว่า ผู้แต่งสามารถนำเอาเศรษฐศาสตร์มาโยงกับการดำเนินชีวิตประจำวันของตัวละครได้อย่างกลมกลืน รวมทั้งยกตัวอย่างประกอบที่เข้าใจง่าย เมื่อใดที่ตัวละครพูดถึงคำศัพท์หรือแนว

ความคิดสำคัญซึ่งไม่เป็นที่คุ้นเคยมาก่อน ผู้แต่งก็สวมบทบาทอธิบายเพิ่มเติมให้กระจ่างอีกครั้ง

ผู้แต่งเตือนคนอ่านว่า เรื่องราวทั้งหมดเป็นจินตนาการของผู้แต่ง ไม่มีเจตนาให้บุคคลของตัวละครตรงกับนักเศรษฐศาสตร์ท่านใด แต่คนอ่านก็อดคิดไม่ได้ อยู่ที่ว่า Henry Spearman ตัวเอกของเรื่อง เป็นนักเศรษฐศาสตร์อาวุโส มีชื่อเสียง ตัวไม่สูง ผมน้อย และรูปแบบการวิเคราะห์หรืออธิบายปัญหาต่างๆ ช่างบังเอิญคล้ายกับนักเศรษฐศาสตร์รางวัลโนเบลผู้โด่งดังท่านหนึ่งชื่อ Milton Friedman² ต่างกันแต่เพียงว่า Friedman สอนที่มหาวิทยาลัยชิคาโกเมื่อหลายสิบปีมาแล้ว (ปัจจุบันอยู่ที่ Hoover Institution) ส่วน Spearman สอนอยู่ที่มหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด มีงานอดิเรกคือสะสมแสตมป์

นิยายเรื่องนี้ ตีแผ่กิจวัตรของนักวิชาการในมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ซึ่งก็เหมือนกับที่อื่นๆ คือสอนหนังสือ ทำวิจัย แต่งตำรา เขียนบทความตีพิมพ์

¹ อาจารย์ประจำคณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต : เศรษฐศาสตร์มหัพัตต มหาวิทยลัยเกษตรศาสตร์

² Marshall Jevons เขียนนิยายเรื่องนี้ตีพิมพ์เผยแพร่มาแล้ว คือ ในปี 1985 ส่วนเล่มแรกตีพิมพ์ในปี 1978 (พิมพ์ซ้ำในปี 1993)

ผู้เขียนได้เสนอให้ศูนย์สนเทศและหอสมุด มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต สั่งซื้อนวนิยาย 2 เล่มนี้มาไว้บริการแล้ว

² ผู้สนใจอ่านหนังสือของ Friedman โปรดอ่านหนังสือชื่อ *Free to Choose: A Personal Statement*. New York: Avon Books, 1980.

เขียนคอลัมน์ในหนังสือพิมพ์ เป็นที่ปรึกษาการทำวิทยานิพนธ์ การบรรยายในงานสัมมนาวิชาการ เป็นต้น

Spearman เป็นหนึ่งในคณะกรรมการพิจารณาบรรจุอาจารย์ของมหาวิทยาลัย (Promotion and Tenure Committee) หน้าที่ของกรรมการชุดนี้คือ ประเมินผลงานวิชาการของผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อให้พิจารณาตัดสินว่า มหาวิทยาลัยสมควรบรรจุผู้นั้นเป็นอาจารย์ในคณะอีกต่อไปหรือไม่ โดยมีหลักเกณฑ์คือ ผู้นั้นจะต้องสอนและทำวิจัยในสาร์วาร์ดมาระยะหนึ่งก่อน น่าสนใจว่า กรรมการแต่ละคนเป็นตัวแทนมาจากหลายคณะ มีอำนาจตัดสินชะตากรรมของผู้ที่ได้รับการเสนอชื่อเข้ามาให้พิจารณา ถ้าหากเป็นเรื่องจริงก็นับว่าไม่ค่อยเป็นธรรมนัก ที่การพิจารณาตัดสินบรรจุใครเป็นอาจารย์ในสาขาใดนั้น มีกรรมการจากสาขาวิชาอื่นเข้าร่วมพิจารณาด้วย

ในเรื่องนี้ Dennis Gossen นักเศรษฐศาสตร์หนุ่ม ผู้มีอนาคตไกลของคณะเศรษฐศาสตร์ ได้รับการเสนอชื่อให้คณะกรรมการพิจารณา เพราะผลงานของ Gossen ค่อนข้างโดดเด่น ในสายตาของคณบดีคณะเศรษฐศาสตร์ รวมทั้ง Spearman

ก่อนถึงวันประชุมคณะกรรมการมหาวิทยาลัย Gossen ได้เพียรพยายามขอพบกรรมการเป็นการส่วนตัวหลายคน แต่ก็ไม่มีใครให้โอกาสเขา แม้แต่ Spearman เอง Gossen อุตสาหะไปติดรอกที่บ้าน แต่พอเอ่ยปากพูดถึงเรื่องที่เขามหาหรือว่ามีความเกี่ยวข้องกับคณะกรรมการ Spearman ก็ไม่คุยด้วย เพราะกลัวว่าอาจมีผลต่อการพิจารณาตัดสินได้ (เนื้อเรื่องในส่วนนี้ ผู้แต่งได้แทรกแนวคิดเรื่องต้นทุนค่าเสียโอกาส (Opportunity Cost) เอาไว้ด้วย คือ ขณะที่ Spearman กำลังอยู่ที่ทำงาน Gossen มารอบอยู่ที่บ้านแล้ว เขาเองก็ต้องตัดสินใจว่า หากกลับบ้านไปตอนนั้นเขาจะหมดโอกาสทำงานอีกหลายอย่างที่ตั้งใจไว้ ซึ่งในทางเศรษฐศาสตร์ถือเป็น ต้นทุนค่าเสียโอกาสจากการตัดสินใจกลับบ้าน)

Gossen ติดพ้อกับ Melissa Shannon คู่หมั้นของเขาว่า เขาไม่ได้ต้องการพบกรรมการเพื่อโน้มน้าวให้เลือกเขาเป็นอาจารย์ เพียงแต่ต้องการบอกความลับสำคัญอย่างหนึ่งที่เขาพบว่า ผลงานวิจัยของนักวิชาการคนสำคัญท่านหนึ่ง มีข้อสรุปผิดพลาดเนื่องจากขัดกับเหตุผลตามหลักการของเศรษฐศาสตร์พื้นฐาน นักวิชาการผู้นั้นมีตำแหน่งเป็นกรรมการของมหาวิทยาลัยด้วย เขาได้ยอมรับความผิดพลาดและขอร้องให้ Gossen ปิดเป็นความลับ พร้อมทั้งตอรองว่า หากไม่บอกเรื่องนี้แก่ใคร เขาจะสนับสนุนให้ Gossen ได้บรรจุเป็นอาจารย์ แต่ Gossen กลับรู้สึกว่ามันกำลังตกที่นั่งลำบาก

เนื้อเรื่องต่อจากนี้ ผู้แต่งเล่าเรื่องชีวิตและผลงานของคณะกรรมการแต่ละท่าน ได้แก่ ตัวแทนจากคณะสังคมวิทยา จิตวิทยา เคมี คณิตศาสตร์ และมนุษยวิทยาแต่ละคนมีการกิจในการพิจารณาประเมินผลงาน (บทความ งานวิจัย) ของผู้ที่ได้รับเสนอชื่อมาอย่างละเอียด แต่พอกรรมการหลายคนได้พิจารณาผลการศึกษาวิจัยหลายเรื่องของ Gossen แล้ว ปรากฏว่าบางคนรับไม่ได้กับวิธีคิดและรูปแบบการวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์ เพราะขัดกับสามัญสำนึกโดยทั่วไป บางคนรู้สึกขบขัน และเห็นว่าไม่น่าสนใจ (ยกเว้น Spearman) ตัวอย่างเช่น

❑ พฤติกรรมของมนุษย์ในทางจิตวิทยานั้นมีความซับซ้อนและอยู่ภายใต้สิ่งจูงใจหลายอย่างด้วยกัน แต่นักเศรษฐศาสตร์กลับเห็นว่า การประพุดในสิ่งใดของคนเรามีสิ่งจูงใจเพียงอย่างเดียวคือ ต้องการแสวงหาอรรถประโยชน์สูงสุด (หรือความสุข)

❑ การวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์อยู่ภายใต้ข้อสมมติว่า คนเรามีเหตุมีผล การตัดสินใจในเรื่องใด ต้องมีการตระหนักถึงผลดีผลเสีย (Cost - Benefit) อยู่ตลอดเวลา (แม้กระทั่งพฤติกรรมของพวกอาชญากร) สิ่งเหล่านี้ไม่จำเป็นที่จะเป็นลักษณะโดยทั่วไปของคนเรา เพราะการทำอะไรลงไปในแต่ละครั้ง

คงไม่มีใครคำนวณผลดีผลเสียอย่างที่นักเศรษฐศาสตร์บอกอย่างแน่นอน

□ นำมาชั่งกับแนวทางการแก้ปัญหาสิ่งแวดล้อมของนักเศรษฐศาสตร์ ที่เสนอให้รัฐเปิดประมูลสิทธิในการปล่อยมลพิษ เรียกว่า License to Pollute ฟังดูแล้วช่างแปลกพิกล (เหมือนกับชื่อหนังเจมส์บอนด์ ตอน License to Kill) ทำไมจึงไม่เสนอทางแก้ปัญหาอาชญากรรม โดยการเปิดประมูลใบอนุญาตให้จับปล้นข่มขืนบ้าง (License to Rob or License to Rape) ดูเหมือนว่าปัญหามลภาวะที่เกิดขึ้นในสังคมในทางเศรษฐศาสตร์ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ แต่การที่สังคมไม่มีปัญหามลภาวะเลยจะไม่ดีกว่าหรือ

□ นักเศรษฐศาสตร์เห็นว่า กรณีที่มีสินค้าให้ผู้บริโภคเลือกหลากหลายยี่ห้อเป็นสิ่งดี แต่ความจริงบางอย่างมีเพียงยี่ห้อเดียวก็เพียงพอแล้ว เช่น ถ้าบางคนทราบว่า ผู้ผลิตยาแก้ปวดมีหลายบริษัท ซึ่งใช้ตัวยาพื้นฐานเหมือนกัน คือ แอสไพริน ผู้บริโภคน่าจะเลือกซื้อยี่ห้อที่ถูกที่สุด เพราะตัวยาอันเดียวกัน สรรพคุณก็เหมือนกัน ดังนั้นจึงไม่จำเป็นต้องมีหลายยี่ห้อ

□ นักเศรษฐศาสตร์มองว่า การมีผู้ผลิตแข่งขันกันหลายรายเป็นสิ่งดี แต่การมีผู้ผลิตหลายเจ้าก็ยิ่งมีการแข่งขันกันทุ่มเทงบโฆษณา ทำให้แต่ละรายมีต้นทุนสูงขึ้นโดยไม่จำเป็น และเป็นไปได้ที่ต้นทุนส่วนหนึ่งจะถูกผลิตรายผู้ซื้อ โดยต้องเสียเงินซื้อเป็นจำนวนมากขึ้น ดังนั้น ถ้าหากไม่มีการแข่งขันกันโฆษณา ราคาสินค้าอาจจะลดลง

□ การวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์ โดยใช้วิธีการทดสอบข้อสันนิษฐาน (Hypothesis) อยู่ภายใต้ข้อสมมติ (Assumption) ที่ไม่เป็นจริง จึงมีคำถามว่า ในเมื่อการวิเคราะห์ปัญหาต่างๆ ภายใต้ข้อสมมติที่ไม่เป็นความจริงแล้ว ผลการวิเคราะห์ที่ได้จะเป็นประโยชน์ต่อการพิจารณาเรื่องราวที่เกิดขึ้นจริงได้อย่างไร

เมื่อถึงวันประชุมของคณะกรรมการเป็นการประชุมวันนี้เพื่อพิจารณาผลงานของ Gossen คณบดีคณะเศรษฐศาสตร์เป็นผู้ชี้แจงความเหมาะสมต่อที่ประชุมกรรมการแต่ละท่านมีข้อข้องใจ ดังที่ผู้เขียนสรุปไว้ข้างต้น บางคำถามที่คณบดีตอบไม่ชัดเจน Spearman ก็ช่วยอธิบายเพิ่มเติม เพื่อให้กรรมการจากสาขาวิชาอื่นๆ เข้าใจเจตนาและเหตุผลของการศึกษาตามวิธีเศรษฐศาสตร์จนเป็นที่กระจ่าง เนื้อเรื่องในช่วงนี้ ผู้อ่านจะได้ประโยชน์ค่อนข้างมาก เช่น Spearman อธิบายวิธีการวิเคราะห์ของนักเศรษฐศาสตร์นั้น มีข้อสมมติ และข้อสันนิษฐาน ซึ่งอาจจะจริงหรือไม่จริง แต่ก็เชื่อว่าไม่มีประโยชน์ ที่ต้องใช้วิธีนี้ก็เพราะนักเศรษฐศาสตร์ไม่มีห้องทดลองสำหรับศึกษาพฤติกรรมมนุษย์ ตัวอย่างการศึกษาและการคำนวณของนักฟิสิกส์ยังสมมติว่า อยู่ภายใต้ภาวะสุญญากาศ และไม่มีแรงเสียดทาน ก็ไม่เห็นมีใครตำหนิว่าไม่มีความสมจริง ฉะนั้น เราควรสนใจผลการวิเคราะห์ที่ได้ เป็นประโยชน์ต่อการวิเคราะห์เทียบเคียงกับความเป็นจริงได้มากน้อยเพียงใด นอกจากนี้ Spearman ยังอธิบายถึงทฤษฎีอรรถประโยชน์ (Marginal Utility) จากการบริโภค พร้อมทั้งยกตัวอย่างประกอบได้อย่างน่าสนใจ

การประชุมพิจารณาดำเนินไปจนถึงวาระสุดท้ายที่ต้องตัดสินใจว่า สมควรให้ Gossen ผ่านการพิจารณาเป็นอาจารย์หรือไม่ ผลปรากฏว่า มีผู้ให้ผ่าน 3 เสียง คัดค้าน 3 เสียง และประธานคณะกรรมการผู้มีอำนาจตัดสินใจขาด สรุปว่า Gossen ไม่ผ่านการพิจารณา ส่วน Spearman งดออกเสียงตามกติกาเนื่องจาก Gossen สังกัดคณะเดียวกันกับเขา ก็เป็นอันว่า อนาคตของ Gossen ที่ฮาร์วาร์ดต้องดับวูบลง

ภายหลังจากการประกาศผลการพิจารณาไม่กี่วัน ความปั่นป่วนในฮาร์วาร์ดก็เกิดขึ้น เมื่อเช้าวันหนึ่ง ตำรวจพบศพ Gossen อยู่ในรถยนต์ของเขา สันนิษฐานว่าเขาคงฆ่าตัวตาย โดยการสตาร์ทเครื่องยนต์แล้วต่อท่อไอเสียเข้ามาในรถ ข้าราชการว่า คงเป็นเพราะความ

ผิดหวังที่ไม่ได้ทำงานที่ฮาร์วาร์ดอีกต่อไปจึงได้คิดสั้นที่สำคัญ คือ นักข่าวเปิดเผยรายชื่อกรรมการ (3 คน) ผู้คัดค้านไม่ให้ Gossen ผ่านการพิจารณาด้วย ซึ่งเป็นเรื่องน่าแปลก เพราะตามกฎหมายแล้ว การประชุมพิจารณาต้องเป็นความลับ แม้แต่ผู้ที่ได้รับการพิจารณาจะทราบเพียงแต่ว่า ตนเองผ่านหรือไม่ผ่านเท่านั้น คงมีใครปล่อยให้ความลับรั่วไหลไปยังนักข่าว แต่หลายคนแทบไม่เชื่อว่า ผลการพิจารณาบรรจุเป็นอาจารย์ของฮาร์วาร์ดต้องกลายเป็นสาเหตุทำให้ Gossen ตัดสินใจฆ่าตัวตาย

หลังจาก Gossen เสียชีวิตไปไม่นาน คณะกรรมการ 2 คน (จาก 3 คน) ที่คัดค้านไม่ให้ Gossen ผ่านการพิจารณา ถูกฆาตกรรมอย่างเหี้ยมโหดในเวลาไล่เลี่ยกัน ตำรวจสามารถจับผู้ต้องสงสัยมาได้คือ Melissa Shannon คู่หมั้นของ Gossen ข้าราชการงานว่า Shannon คงโกรธแค้นแทน Gossen ในที่สุดต้องเข้าต่อสู้คดีในชั้นศาล คนใกล้ชิด Shannon หลายคนได้ร่วมเป็นพยานยืนยันความบริสุทธิ์ของเธอ แต่ก็ไม่เป็นผล สุดท้ายถูกศาลสั่งให้จำคุกตลอดชีวิต เรื่องราวในช่วงนี้ Spearman ได้อธิบายถึงวิชาเศรษฐศาสตร์และกฎหมายว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด พร้อมทั้งอธิบายความแตกต่างในมุมมองเรื่องต้นทุนค่าเสียโอกาส ของนักกฎหมายกับนักเศรษฐศาสตร์

Spearman รู้สึกท้อเหี่ยวและสลดกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ซึ่งไม่น่าจะเกิดเรื่องนี้กับนักวิชาการของมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ดอันมีเกียรติและชื่อเสียง เสียตายบุคคลกรอย่าง Gossen นักวิชาการดาวรุ่งของคณะเศรษฐศาสตร์ เมื่อนึกย้อนถึงเหตุการณ์ต่างๆ แล้ว Spearman คิดว่า การกระทำของ Shannon นั้นขัดกับความมีเหตุมีผลของคนเรา คือ ทำไมจึงลงมือกระทำโดยไม่คำนึงถึงผลเสียตามมา แต่หลังจากพิจารณาหลายๆ ปัจจัยแล้ว Shannon น่าจะเป็นผู้บริสุทธิ์ ส่วน Gossen นักเศรษฐศาสตร์หนุ่มผู้มีอนาคตไกล แค่นี้เรื่องถูก

ปฏิเสธการจ้าง ไม่น่าจะมีส่วนสำคัญให้เขาต้องคิดสั้นคนเก่งอย่างเขาอยู่ในฮาร์วาร์ดไม่ได้ ก็มีที่อื่นให้เลือกถมเถไป ดังนั้น เขาต้องถูกฆาตกรรม ไม่ใช่ฆ่าตัวตายอย่างแน่นอน

Spearman ขบคิดถึงเรื่องราวความเป็นมาที่เกิดขึ้นว่า “อะไร” อยู่เบื้องหลังของเรื่องนี้ ในที่สุดสิ่งที่เขาไม่คาดคิดมาก่อนก็คือ ฆาตกรตัวจริง นั่งอยู่ในคณะกรรมการมหาวิทยาลัยนั่นเอง และรู้สึกเสียใจว่า หากเปิดโอกาสให้ Gossen เล่าเรื่องราวให้ฟังในวันที่เขาไปพบที่บ้านเสียตั้งแต่แรก เขาคงไม่พบจุดจบเช่นนี้

Spearman พบว่า ฆาตกรมีพฤติกรรมไม่ต่างไปจากข้อสันนิษฐานอื่นๆ ที่นักเศรษฐศาสตร์ใช้วิเคราะห์ปัญหาต่างๆ แม้แต่น้อย นั่นคือ ต้องการแสวงหาอรรถประโยชน์สูงสุด ฆาตกรผู้นี้มีอรรถประโยชน์ในรูปของตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อเสียง และความก้าวหน้าในวิชาชีพเป็นเดิมพัน การค้นพบความจริงของ Spearman เป็นประเด็นเดียวกับที่ Gossen รูมาแล้ว

ความจริงผู้แต่งได้อธิบายแนวคิดสำคัญๆ ผ่านบทตัวละครในหลายเรื่อง แต่ผู้เขียนไม่ได้กล่าวถึงในที่นี้ได้แก่ เรื่องต้นทุนสารสนเทศ ค่าจ้างแรงงานส่วนเกินผู้บริโภค (Consumer Surplus) การประมูลและทำไมราคาส่งของบางอย่าง เช่น แสตมป์เก่าแก่หายากจึงมีราคาแพง เป็นต้น

ผู้เขียนมีความคิดเห็นว่า ผู้อ่านนิยายเรื่องนี้จะได้รับเกร็ดความรู้เศรษฐศาสตร์ในชีวิตประจำวัน และได้รับความสนุก เพราะคนแต่งมีอารมณ์ขัน ทั้งนี้ ผู้อ่านต้องมีความเข้าใจภาษาอังกฤษบ้างพอสมควร แต่ไม่จำเป็นต้องมีความรู้ในวิชาเศรษฐศาสตร์มาก่อน ส่วนผู้ที่เรียนเศรษฐศาสตร์มาแล้ว จะมีความเข้าใจลึกซึ้งยิ่งขึ้น